

23.11.2021

EOAK/4226/2021

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm

TARKASTUS: ITÄ-UUDENMAAN POLIISILAITOS, VANTAAN POLIISIVANKILA 17.6.2021

Osallistujat EOAK:sta

Oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm

Tarkastaja Birger Eriksson

Osallistujat tarkastuskohteesta

Rikosylikonstaapeli Petteri Ratas

Vartija Ville-Veikko Kivisaari

Tarkastuksen tyyppi

OPCAT

1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA JA TARKASTUSKOHTEESTA

1.1 Yleistä tarkastuksesta

Eduskunnan oikeusasiamies toimii YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamana kansallisena valvontaelimenä. Pääpainona kansallisen valvontaelimen tehtävässä on ennaltaehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden kohtelua ja oloja.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian tarkastajat tekivät oikeusasiamies Petri Jääskeläisen määräyksestä tarkastuksen Vantaan poliisivankilaan. Tarkastuksen tarkoitus oli selvittää muun muassa miten poliisivankilassa toteutuvat vapautensa menettäneiden oikeudet, heidän kohtelunsa sekä miten heidän terveydenhuoltonsa on järjestetty. Edellinen vastaavanlainen tarkastus suoritettiin oikeusasiamiehen kanslian toimesta 18.11.2016 (EOAK/4721/2016).

Tarkastuksesta ilmoitettiin tarkastuskohteelle poikkeuksellisesti etukäteen. Tämä menettelytapa johtui vallitsevasta koronapandemiatilanteesta ja jotta tarkastuskohde voisi ennakkoon varautua koronaturvallisesti tulevaan tarkastukseen sekä esittää tarpeen mukaan tarkastajille omia toivomuksiaan koronaturvallisesta tarkastuksesta ja mahdollisesti omista sisäisistä ohjeistaan koronatorjuntaan liittyen.

Tarkastuksen alussa tarkastajat keskustelivat säilytystilan lähiesimiehen rikosylikonstaapeli Petteri Rataksen ja vartija Ville-Veikko Kivisaaren kanssa, jonka jälkeen tutustuttiin poliisivankilaan. Tarkastajat keskustelivat myös luottamuksellisesti eräiden säilöön otettujen kanssa heidän kohtelustaan ja poliisivankilan olosuhteista.

1.2 Tarkastuskohteesta

Säilytystilan esimiehenä toimii rikoskomisario Jani Pulakka. Poliisivankilassa työskentelee yksi ylivartija ja 16 vartijaa (tilanne 17.6.2021). Vartijoista viisi on naisia. Määräaikaisissa viroissa on kaksi henkilöä. Tarkastusajankohtana poliisivankilassa oli kaksi vangittua ja yksi henkilö poliisilain perusteella kiinniotettuna. Tarkastuksen aikana poliisivankilaan tuotiin yksi henkilö rikosperusteisesti kiinniotettuna. Poliisivankilassa työskenteli tarkastusajankohtana kaksi vartijaa. Säilytystilassa ei työskennellä yksin.

Poliisivankilassa on 10 selliä poliisilakiperusteisesti kiinniotetuille. Pidätettyjen sellejä on 29 (tarkastushetkellä käyttökuntoisia 27), joista 14 on tarkoitettu ensisijaisesti tutkintavangeille. Tutkintavangeille tarkoitetuissa selleissä on TV-valmius. Kaikissa selleissä on radio. Poliisivankilassa on kaksi sumppua, kaksi peseytymistilaa, yksi tapaamishuone ja kaksi samankokoista ulkoilutilaa.

2 TARKASTUSHAVAINNOT SEKÄ OIKEUSASIAMIEHEN KANNANOTOT JA SUOSITUKSET

2.1 Poliisivankilan tilat

Tutkintavankien selleissä havaittiin edellisen tarkastuskäynnin tapaan, että niissä oli erittäin vähän pöytätilaa tai muuta tasoa, missä vapautensa menettänyt voi säilyttää tavaroitaan. Molemmat tarkastuspäivänä vangittuna olleet henkilöt säilyttivät osan tavaroistaan sellin lattialla. Tarkastajat kiinnittivät huomiota myös siihen, ettei märille pyyhkeille ollut edelleenkään sopivaa kuivauspaikkaa, ei sellissä eikä ilmeisesti muuallakaan poliisivankilassa.

Oikeusasiamies suosittaa, että selleihin harkitaan tapauskohtaisesti ainakin väliaikaisia säilytysratkaisuja tutkintavankien omaisuuden säilyttämiselle.

Lisäksi hän suosittelee, että poliisivankiloihin järjestetään tila, missä tutkintavangit voivat tarvittaessa kuivattaa pyykkinsä ja myös esimerkiksi pyyhkeet.

Sisätiloissa ei saa tupakoida vaan tupakointi tapahtuu ulkoilutiloissa ja päivittäisen ulkoilun yhteydessä (kerran päivässä).

Kuva 1: Ulkoilutila

2.2 Vartijoiden koulutus

Kaikki poliisivankilan vartijat eivät ole käyneet poliisihallinnon vartijakoulutusta. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan uusimmat vartijat (noin 3–4 vartijaa) eivät ole käyneet kyseistä koulutusta. Koronaviruspandemian takia koulutuksia on jouduttu perumaan poliisihallinnossa, mutta viimeksi tulleet vartijat on tarkoitus saada koulutettua syksyllä 2021, sitä mukaa kun kursseja järjestetään.

Jokaisella uudella vartijalla on kuitenkin henkilökohtainen perehdytyskortti, johon merkitään työpaikalla perehdytetyt osa-alueet, kuten ruokailuhuolto, ulkoilutukset, järjestyssäännöt ja tietojärjestelmät. Kirjauksista vastaa nimetty ja kokeneempi vartija, joka myös perehdyttää uutta vartijaa työvuorojen aikana. Kysyttäessä jäi epäselväksi, onko poliisilaitoksella ylipäänsä rekisteriä, mistä voidaan tarkistaa vartijoiden koulutus ja pätevyys.

13 vartijalla on koulutus etälamauttimen käyttöön. Vartijat joutuvat harvoin käyttämään etälamautinta. Jokaisesta käytöstä kirjataan kuitenkin voimankäyttöraportti. Etälamauttimen lisäksi voimankäyttövälineinä on patukka, OC-sumute ja käsiraudat. Poliisivankilassa ei ole erillisiä sitomisvälineitä, kuten esim. Bodycuff -käsirautavyötä tms.

Kuljetustehtävissä toimiville vartijoille on aloitettu virka-aseen kantamiseen oikeuttava koulutus.

Vartijat osaavat lähtökohtaisesti suomen kielen lisäksi englantia. Muutama vartija on ruotsinkielentaitoinen.

Oikeusasiamiehen mukaan poliisilaitoksen tulisi mahdollisuuksien ja koulutuskiintiöiden sallimissa rajoissa huolehtia puuttuvista vartijakoulutuksista.

2.3 Lista poliisivankiloita valvovista viranomaisista

Poliisivankilassa oli lista keskeisimmistä poliisivankiloiden toimintaa valvovista viranomaisista, joka tarvittaessa voidaan antaa vapautensa menettäneelle. Lista valvovista viranomaisista on ollut Poliisihallituksen kirjeen (POL-2017-41566) liitteenä (liite 3).

2.4 Terveysthuolto

2.4.1 Yleistä

Lääkäri käy poliisivankilassa kaksi kertaa viikossa. Sairaanhoidon tai terveydenhoitajan ei ole käytettävissä.

Oikeusasiamies pitää myönteisenä sitä, että poliisivankilaan on järjestetty vapautensa menettäneille terveydenhuollon palveluita sekä säännöllinen mahdollisuus tavata lääkäriä. Tämä on edelleen poikkeuksellista Suomen poliisivankiloissa. Oikeusasiamies pitää myönteisenä myös sitä, että säilytystiloissa käyvä terveydenhuollon ammattihenkilö on pääsääntöisesti aina sama, millä varmistetaan se, että hän tuntee toimintaympäristön.

Rikosylikonstaapeli Rataksen mukaan poliisivankilassa työskentelevälle lääkärille ei ole annettu perehdytystä poliisihallinnon lainsäädännöstä ja annetuista määräyksistä ja ohjeista. Lääkärin kerrottiin työskennelleen aiemmin vankilalääkärinä. Oikeusasiamies toteaa, että poliisin säilytystiloissa työskentelevän terveydenhuollon ammattihenkilön olisi kuitenkin tunnettava vähintään ne poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) säännökset, jotka vaikuttavat hänen työhönsä ja Poliisihallituksen ohjeet, jotka koskevat myös poliisivankilassa annettavaa terveydenhuoltoa. Oikeusasiamies suosittaa, että poliisilaitos järjestää poliisivankilassa työskentelevälle lääkärille perehdytystä tarpeellisin osin lainsäädännöstä ja poliisihallinnossa annetuista määräyksistä ja ohjeista.

Rikosylikonstaapeli Rataksen mukaan Itä-Uudenmaan poliisilaitos järjestää koko henkilöstölleen, myös poliisivankilassa työskenteleville, EA 1 ja EA 2 ensiapukoulutukset. Koulutuksen antaa poliisilaitoksen ulkopuolinen taho, esimerkiksi SPR. Kahden uuden vartijan osalta oli epäselvää, ovatko he jo saaneet ensiapukoulutuksen. Muu poliisivankilan henkilökunta on koulutuksen saanut. Ensiapukoulutus uusitaan säännöllisesti parin vuoden välein. Ensiapukoulutuksessa on käyty läpi muun muassa defibrillaattorin käyttöä. Tarkastushavaintojen mukaan poliisivankilan valvomotilassa on verenpainemittari, verensokerimittari ja defibrillaattori.

Poliisivankilassa on käytössä suostumuslomake, missä vapautensa menettänyt antaa suostumuksensa terveystietojen käsittelyyn. Tarkastajille kerrottiin, että suostumuslomake annetaan vapautensa menettäneelle yleensä saapumista seuraavana päivänä.

2.4.2 Lääkehoidon toteuttaminen

Vapautensa menettäneiden lääkkeitä säilytetään valvomotilassa olevassa lukitussa kaapissa. Kaappi oli lukittuna tarkastushetkellä. Kaikki vartijat ovat tarkastuksella saadun tiedon mukaan käyneet lääkkeenjako-ohjelmassa. Lääkäri annostelee lääkkeitä doseihin, joista vartijat jakavat lääkkeitä. Poliisivankilassa on käytössä erillinen lääkekirja, johon vartijat kirjaavat annetut lääkkeet.

Kuva 2: Valvomotilassa oleva lääkekaappi

Jos vapautensa menettäneellä ei ole mukana omia lääkkeitä, poliisivankilan lääkäri määrää tarvittaessa puhelinkonsultaation perusteella lääkkeitä. Poliisivankilassa on ylimääräisiä annoksia erilaisia lääkkeitä, joita voidaan lääkärin määrääminä tarvittaessa antaa vapautensa menettäneelle. Vapautensa menettäneen omiakin lääkkeitä on voitu hakea esimerkiksi tämän kotoa, mikäli henkilöllä on ollut halua tällaiseen järjestelyyn.

2.4.3 Vapautensa menettäneen terveystarkastus

Poliisivankilassa ei tehdä vapautensa menettäneelle terveystarkastusta 24 tunnin kuluessa saapumisesta. Lääkäri ei automaattisesti tapaa kaikkia poliisivankilaan saapuvia vapautensa menettäneitä.

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT) edellyttää, että vapautensa menettäneelle (mukaan lukien tutkintavangit) tulee aina tehdä terveystarkastus 24 tunnin kuluessa saapumisesta poliisin säilytystiloihin.

Oikeusasiamies suositaa, että poliisin säilytystiloissa tavoiteltaisiin tilannetta, jossa kaikki yli vuorokauden säilössä olevat vapautensa menettäneet tapaavat terveydenhuollon ammattihenkilön

Oikeusasiamies viittaa Poliisihallituksen ohjekirjeeseen, missä poliisilaitoksia on muistutettu siitä, että kaikille vapautensa menettäneille tulee tulovaiheessa kertoa hänen oikeudestaan saada poliisin järjestämän lääkärin luvalla omalla kustannuksella terveydenhoitoa säilytystiloissa (perustuu putkalakiin). Myös CPT on kiinnittänyt tähän huomiota valvontakäynnillään eli että vapautensa menettäneellä on pääsy omalle lääkärille. Tämä ei tarkastushavaintojen perusteella näyttänyt toteutuvan käytännössä.

Oikeusasiamies toteaa, että poliisilaitoksen tulisi huolehtia siitä, että tulovaiheessa annetaan vapautensa menettäneelle tietoa mahdollisuudesta käyttää omaa lääkäriä.

2.4.4 Alaikäisten vapautensa menettäneiden terveydenhuollosta

Viimeisen vuoden aikana alaikäisiä vapautensa menettäneitä on ollut joitakin kymmeniä. Tarkempaa tietoa määrästä ei ollut tarkastushetkellä saatavilla. Tarkastajille jäi lisäksi epäselväksi, miten pitkäkestoisia alaikäisten säilönotot ovat olleet. Alaikäisten vapauden menetyksestä ei ilmoiteta automaattisesti lääkärille, mutta sosiaalitoimeen kylläkin.

Putkalain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. **Oikeusasiamies toteaa**, että alaikäiset kuuluvat siihen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmään, joista tulisi aina ilmoittaa myös terveydenhuollon ammattihenkilölle, jotta tällä olisi mahdollisuus käydä tapaamassa alaikäistä vapautensa menettänyttä. Tähän ei ilmeisesti ole mahdollisuuksia Vantaalla, koska siellä käy terveydenhuollon ammattihenkilö vain kahdesti viikossa.

Oikeusasiamies pitää tätä ongelmallisena. Myös CPT on Suomea koskevassa viimeisimmässä raportissaan 2021 todennut, että lähes kaikissa poliisivankiloissa on edelleen sama tilanne kuin aiemmin eli että sieltä puuttuu riittävä terveydenhuolto. CPT on suositellut muun muassa parantamaan kaikissa poliisivankiloissa lääkäriin pääsyä ja varmistamaan sairaanhoitajan säännölliset käynnit.

Todettakoon, että Helsingin poliisilaitos on laatinut (20.11.2020) sisäisen ohjeen koskien vapautensa menettäneen hoidon tarvetta. Ohjeessa eritellään erikseen haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin kuuluvat henkilöt, joita ovat muun muassa alle 18-vuotiaat, vammaiset henkilöt, vanhukset, raskaana olevat, vakavista sairauksista kärsivät sekä ihmiskaupan uhrin.

Ohjeen mukaan valvontahenkilöstö käyttää yksilöllistä harkintaa ja muuta saatavilla olevaa tietoa haavoittuvassa asemassa olevan vapautensa menettäneen tunnistamiseksi. Alaikäisten vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan aina sairaanhoitajalle, joka tekee jokaiselle alaikäiselle tulohaastattelun.

2.4.5 Tarkkailuun sijoitetun terveydenhuolto

Tarkkailuun sijoitetuista ilmoitetaan terveydenhuoltoon tarvittaessa. Vartija tilaa tarvittaessa poliisivankilaan ensihoitoyksikön, jonka toimesta tarkastetaan tarkkailuun sijoitetun terveydentila. Vapautensa menettänyt viedään tarvittaessa saamaan jatkohoitoa terveydenhuollon yksikköön poliisin turvassa kuljetusta. Terveydenhuollosta ei tulla automaattisesti tapaamaan tarkkailuun sijoitettua henkilöä. Terveydenhuollon ammattihenkilön käynti ja suoritettavat toimenpiteet kirjataan kiinniottopöytäkirjaan ja kirjatut tiedot ovat siten poliisivankilan vartijoiden saatavilla. Lääkäri tapaa vapautensa menettäneitä vartijoiden etukäteen täyttämän työlistan perusteella.

Oikeusasiamies toteaa, että putkalain 11 luvun 3 §:n ja 4 §:n mukaan vapautensa menettäneen tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalle virkamiehelle. Lääkäriin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vapautensa menettäneen terveydentila. Ilmoittaminen ei ole siten harkinnanvaraista. Oikeusasiamies ei ole ottanut kantaa putkalain nojalla tarkkailuun määrätyn vapautensa menettäneen terveydenhuollon tarkastamiseen. Sen sijaan oikeusasiamies on esittänyt joitakin kannanottoja vankeuslain nojalla tarkkailuun määrätyn vangin terveydentilan tarkastamisesta. Oikeusasiamies on mm. todennut, että eristämistarkkailuun sijoitetun vangin terveydentilan tarkastamista ei voitane jättää seuraavaan päivään. CPT:n standardeissa edellytetään, että terveydenhuollolle ilmoitetaan eristetyistä vangista ja että sieltä käydään välittömästi tapaamassa vankia sekä tämän jälkeen säännöllisesti vähintään kerran päivässä.

Apulaisoikeusasiamies on Helsingin poliisilaitoksen poliisivankilan terveydenhuollon tarkastuspöytäkirjassa (EOAK/1488/2018) todennut, että poliisilaitoksen palveluksessa olevan terveydenhuoltohenkilökunnan puuttuminen ei ole riittävä peruste sille, ettei tarkkailuun/eristämistarkkailuun määrätyn vapautensa menettäneen terveydentilaa tutkita lainkaan sen jälkeen, kun määräämisestä on ilmoitettu.

Asiassa ei ole kuitenkaan apulaisoikeusasiamiehen mukaan mahdollista asettaa mitään tiettyjä aikarajoja tutkimiselle, koska tilanteet vaihtelevat. Laissa ei ole myöskään erikseen säännelty, miten usein terveydenhuollosta on käytävä tapaamassa tarkkailuun tai eristämistarkkailuun sijoitettua.

Apulaisoikeusasiamies on kuitenkin pitänyt CPT:n näkemystä päivittäisistä säännöllisistä käynneistä oikean suuntaisena, kun otetaan huomioon eristämisen vahingollinen vaikutus mm. vapautensa menettäneen mielenterveyteen.

Oikeusasiamies suosittaa, että Itä-Uudenmaan poliisilaitos käy läpi Vantaan poliisivankilan käytänteet, jotka koskevat tarkkailuun ja eristämistarkkailuun sijoittamisesta ilmoittamista ja vapautensa menettäneiden terveydentilan tutkimista.

2.4.6 Vapautensa menettäneen hoitotilanteen järjestäminen

Lääkäri ei vastaanota potilaita erillisessä vastaanottohuoneessa vaan kiertää säilytystiloissa ja tapaa potilaat heidän selleissään. Lähtökohtaisesti vartija on aina lääkärin mukana sellissä. Riippuen tilanteesta, mukana oleva vartija jää odottamaan avoimen oven taakse tai tulee mukaan selliin. Jos vapautensa menettäneellä on arkaluonteista asiaa, lääkäri voi ohjata hänet kuulusteluhuoneeseen, jossa hän voi vastaanottaa potilaan ilman ulkopuolisia, jos turvallisuus sen sallii.

Oikeusasiamiehen mukaan tulisi ottaa huomioon se, että hoitotilanne tulisi aina ensisijaisesti pyrkiä järjestämään niin, että oikeuden loukkaus jäisi mahdollisimman pieneksi (näköyhteys vs. kuuloyhteys) silloinkin kun on turvallisuus- tai muusta välttämättömästä syystä tarve vartiointiin tilanteessa. Lisäksi vapautensa menettäneen oma mielipide tulisi kuulla – sillä hänellä tulee olla mahdollisuus kieltäytyä hoitotilanteesta tai vaihtoehtoisesti annettava suostumus siihen, että terveydenhuollon ammattihenkilö ilmaisee salassapidettäviä tietoja vartijan läsnä ollessa. Lääkärin/hoitajan tulisi tehdä tästä asianmukaiset kirjaukset potilasasiakirjoihin, eli että ulkopuolinen henkilö (ja yksilöidä tämä) on ollut mukana vastaanotolla/kuulemassa tai näkemässä ja että on ollut potilaan suostumus tälle.

Oikeusasiamies korostaa, että CPT on kannanotoissaan todennut, että vankilassa voi olla tilanteita, jolloin lääketieteellisen tutkimuksen aikana tarvitaan erityisiä turvaamistoimenpiteitä. Esimerkkinä tästä komitea on maininnut tilanteen, jolloin terveydenhuollon henkilökunta kokee turvallisuutensa tulevan uhatuksi. Tämä ei kuitenkaan komitean mukaan tarkoita sitä, että vartijat voisivat olla aina läsnä vastaanotolla. Komitea on edellyttänyt suosituksissaan, että kaikki vankien lääketieteelliset tutkimukset tulisi järjestää niin, että vartijat eivät ole kuuloyhteydessä tai — ellei lääkäri tai hoitaja toisin pyydä tietystä yksittäistapauksessa — näköyhteydessä.

2.4.7 Poliisivankilan lääkehoitosuunnitelma

Kysyttäessä henkilökunnalla ei ollut esittää poliisivankilaa koskevaa lääkehoitosuunnitelmaa eikä henkilökunnalla ollut tietoa kyseisestä suunnitelmasta. Tarkastuksen jälkeen saadun tiedon mukaan poliisilaitoksella ei ole lääkehoitosuunnitelmaa.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) on oikeusasiamiehelle antamassa lausunnossaan korostanut, että vartijoiden jakaessa lääkkeitä on potilasturvallisuuden varmistamiseksi syytä noudattaa Turvallinen lääkehoito –oppaassa esitettyjä ohjeita lääkehoitoon kouluttamattoman henkilön osallistumisesta lääkehoidon toteuttamiseen. Tähän liittyy olennaisesti se, että vartijoiden tulee saada asianmukainen ja riittävä perehdytys tehtävään. Turvallinen lääkehoito –oppaasta on tullut päivitetty versio 12.2.2021 (STM:n julkaisuja 2021:6). Oppaassa todetaan mm, että jokaisessa lääkehoitoa toteuttavassa yksikössä tulee olla lääkehoitosuunnitelma, joka vastaa sisällöltään sen lääkehoitoa toteuttavan yksikön tarpeita, missä sitä käytännössä sovelletaan. Todettakoon, että Helsingin poliisilaitos on laatinut poliisivankilaa varten lääkehoitosuunnitelman.

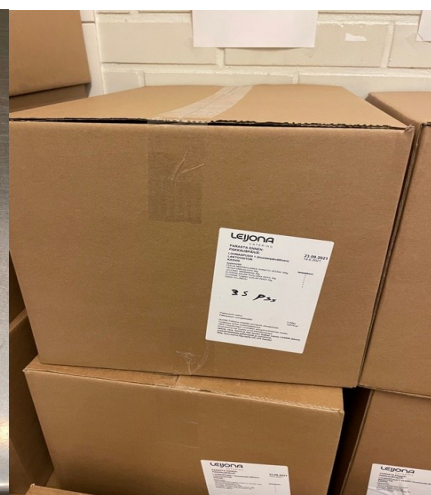
Oikeusasiamies suosittaa, että poliisilaitos laatii poliisivankilaa koskevan lääkehoitosuunnitelman, joka saatetaan säilytystiloissa käyvän terveydenhuollon ammattihenkilön ja koko valvontahenkilökunnan tietoon ja että henkilöstä perehdytetään sen sisältöön tarpeellisin osin.

2.5 Perushuolto

Säilytystiloissa tarjottavan ruuan toimittaa Leijona Catering. Ruoka-annokset tulevat vakuumpakkauksissa ja ne lämmitetään sirkulaattorilla vesihauteessa. Tarjolla on viisi eri ateriavaihtoehtoa, joten aina neljän päivän välein ateriakierto alkaa alusta. Vapautensa menettäneille tarjotaan aamiainen, lounas, päivällinen ja iltapala. Erityisruokavaliota (esim. terveydellisistä tai uskonnollisista syistä) noudattaville on saatavilla heille soveltuvaa ruokaa joka päivä, myös viikonloppuisin.

Kuva 3: Vakuumpakkaus

Kuva 4: Ruoka-annospakkauksia

Hätävaraksi on varattu pieniä ruoka-annoksia, kuten puuroa, leipää ja mehua. Tämän lisäksi poliisivankilassa on vapautensa menettäneiden käytettävissä oleva ateria-automaatti.

Kuva 5: Ateria-automaatti

Kuva 6. Hätävara-annos

Suihkutilojen havaittiin olevan varsin puhtaassa kunnossa.

Poliisivankilassa on käytössä kertakäyttöiset paperista valmistetut lakanat ja tynnyliinat, jotka vaihdetaan tarvittaessa. Pussilakanaa ei anneta. Näin ollen vapautensa menettäneet käyttävät vuoron perään samaa peittoa ilman pussilakanaa. Sekä tynnyt että peitot olivat silmin nähden likaisia ja yhdessä tynnyssä näytti olevan mahdollisesti veritahroja. Haastatellun vapautensa menettäneen henkilön mukaan paperinen lakana ei pysy kumipintaisen patjan päällä, vaan liukuu pois sen päältä. Näin totesivat myös tarkastajat.

Tutkintavankien käytössä on kankaiset pussilakanat ja tynnyliinat.

Kuva 8: Tynny ja peitto tarkastetussa sellissä

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun Poliisihallituksen ohjeen (2020/2013/5490, kohta 3.7) mukaan pidätettyjen tiloissa säilytettävälle vapautensa menettäneelle on annettava vuodevaatteita ja patja yölevon ajaksi.

Vuodevaatteet on ohjeen mukaan vaihdettava tarvittaessa ja aina henkilön vapautuessa tai siirtyessä muualle. **Oikeusasiamies toteaa**, että vuodevaatteita tulee vaihtaa tai pestä riittävän usein taikka vaihtaa täysin uusiin. Poliisihallitus on ohjauskirjeessään erikseen todennut, että liinavaatteiden vaihtoa ei tule jättää vain tutkintavangin omaehtoisuuden varaan. Vartijoiden tulee myös oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että tutkintavangin ja muun vapautensa menettäneen käyttämät liinavaatteet ovat puhtaat ja ehjät ja että niitä tarvittaessa vaihdetaan.

2.6 Oikeuksista ja velvollisuuksista ilmoittaminen

Poliisipartio tekee kiinnioton kirjaukset poliisiasioiden tietojärjestelmään. Poliisivankilaan saapuneelle rikosperusteisesti kiinniotetulle annetaan kirjallisesti tietoa säilytystilan järjestyssäännöistä, hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä päiväohjelmasta. Tarkastushetkellä lomakkeita oli ainoastaan suomenkielisinä. Lisäksi kiinniotetulle kerrotaan sellin toiminnoista, kuten vesipisteen ja hälytyspainikkeen käytöstä. Tiedoksiannot kirjataan kiinniottopöytäkirjaan. Poliisivankilassa on käytössä ns. valvontalomake, johon kirjataan muun muassa vapautensa menettäneen ulkoilut, suihkussa käynnit ja tapaamiset. Kaksi haastateltua vapautensa menettänyttä kertoi saaneensa poliisivankilaan saapumisen jälkeen kirjallisesti tiedon säilytystilan järjestyssäännöistä sekä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Vartija opasti saapumisen yhteydessä kutsunapin käytössä. Kumpikin kertoi päässeensä suihkuun.

Oikeusasiamies toteaa, että poliisilaitoksen tulee huolehtia siitä, että vapautensa menettäneille kerrotaan suullisesti säilytystilan olosuhteista sekä annetaan kirjallisesti sellainen aineisto, jossa on tietoa kyseisen säilytystilan käytännöistä ja että tämä kirjataan Poliisihallituksen edellyttämällä tavalla. Putkalain 2 luvun 3 §:n mukaan tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan. CPT on viimeisimmässä Suomea koskevassa raportissaan suosittanut parantamaan oikeuksista tiedottamista vapautensa menettäneille. CPT:n havaintojen perusteella poliisivankiloissa oli edelleen viivästystä antaa vapautensa menettäneille kirjallista tietoa heidän oikeuksistaan – viivästys koski erityisesti muilla kielillä kuin suomen kielellä annettavaa tietoa. Kaikki eivät myöskään saa selliin mukaansa kirjallista tietoa. **Oikeusasiamies suosittaa** poliisilaitosta viipymättä huolehtimaan siitä, että poliisivankilassa on saatavilla vapautensa menettäneille tietoa heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä säilytystilan oloista molempien kansalliskielien lisäksi myös muillakin yleisimmillä kielillä, joita poliisivankilassa säilytettävät käyttävät.

Oikeusasiamies toteaa lisäksi, että putkalain 2 luvun 2 §:n mukaan tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa läheiselleen tai muulle henkilölle vapaudenmenetyksestään.

Lisäksi pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. CPT on Suomea koskevissa kannanotoissaan 2021 todennut havainnoineensa, että vapaudenmenetyksestä ilmoittaminen viivästyy usein ja laajalti. Tämä ei CPT:n mukaan yleensä johtunut siitä, että ilmoitusta ei tehty viipymättä rikoksen selvittämisen takia. Siinä tapauksessa viipyminen tulisi perustella. Erityisesti näin vaikutti käyvän CPT:n mukaan ilman Suomessa olevaa asuinpaikkaa oleville ulkomaalaisille vapautensa menettäneille.

2.7 Poliisivankilan COVID-19 -ohjeistus

Tarkastuksen yhteydessä pyydettiin erikseen poliisivankilaa koskevat ohjeet liittyen koronavirukseen ja koronavirukselta suojautumiseen.

Itä-Uudenmaan poliisilaitos on antanut 14.4.2020 ohjeen *Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen poliisivankiloiden toiminnasta COVID-19 poikkeusoloissa*. Ohjeen tarkoituksena on varmistaa, että poliisivankiloiden operatiivinen toiminta voidaan ylläpitää myös poikkeusoloissa ja että säilöön otettuja henkilöitä kohdellaan lain vaatimusten edellyttämällä tavalla myös poikkeusoloissa. Ohjeessa todetaan, että se perustuu Poliisihallituksen laatimaan poliisilaitoksia velvoittavaan ohjaavaan kirjeeseen poliisin operatiivisesta toiminnasta poikkeusoloissa (POL-2020-16637). Ohjeen tarkoitus on varmistaa poliisivankiloiden operatiivinen toiminta ja säilöön otettujen henkilöiden lain mukainen kohtelu myös poikkeusoloissa. Ohjeen mukaan, mikäli asiakkaalla ei ole hengitystieinfektio-oireita, niin säilöönottotarkastus voidaan suorittaa tavanomaisen suojauskäytännön mukaisesti. Hengitystieinfektio-oireiset sekä muut asiakkaat, joiden epäillään sairastuneen koronavirustartuntaan, tarkastetaan suoraan näihin erikseen määritellyissä säilytystiloissa. Jos asiakkaalla on hengitystieinfektio-oireita, säilöönottotarkastukset tulee suorittaa kertakäyttökäsineitä, kirurgista suunenäsuojusta (tai FFP-2 taikka FFP-3) sekä suojalaseja käyttäen. Ohjeen mukaan säilöönottotarkastuksen yhteydessä vapautensa menettäneelle tulee jakaa Poliisihallituksen laatima Covid-19-koronavirustiedote. Jokainen poliisivankilaan säilöön otettava henkilö puhutetaan tai muutoin arvioidaan vartijoiden toimesta ennen poliisivankilaan siirtämistä. Puhutuksessa varmistetaan säilytys- ja työturvallisuutta koskevat tiedot sekä arvioidaan henkilön mahdollista sairastumista koronavirustartuntaan.

Edellä mainitun poliisilaitoksen laatiman ohjeen liite (annettu 14.4.2020) koskee menettelyä *vapautensa menettäneiden koronavirustartuntaepäilyssä*. Liitteessä ohjeistetaan alku- ja jatkotoimenpiteet, altistumistapausten ilmoittamisesta sekä toimimisesta varmistettujen koronatapausten kanssa.

Epäilyihin koronavirustartuntoihin reagoidaan tapauskohtaisesti ja oireiden mukaisesti.

Vapautensa menettäneen ilmoittaessa kantavansa virusta, henkilöä ei automaattisesti viedä koronatestiin vaan ainoastaan oireiden perusteella.

2.8 Yhteydenpito ja tapaamiset

Omaistapaamisia ei ole käytännössä järjestetty koronaviruspandemian aikana. Avustajatapaamiset hoitaa pääsääntöisesti vartija. Avustajat ottavat usein yhteyttä suoraan poliisivankilaan, kun he haluavat tavata asiakkaansa. Kasvokkain tapaamiset järjestetään tapaamishuoneessa, jossa on alaslaskettava suojakalteri ja lasiseinä.

Vapautensa menettänyt voi käyttää yhteydenpitoon poliisivankilan puhelinta. Avustajapuhelut hoidetaan Bluetoothin kautta siten, että vapautensa menettänyt voi keskustella sellissään luottamuksellisesti avustajansa kanssa ilman, että vartijan tarvitse olla lähellä valvomassa.

Valvotuissa tapaamisissa valvonnan suorittaa tutkija tai vartija.

2.9 Valvonta

Päihtyneiden säilytystiloissa on kamera- ja äänivalvonta. Tarkastajille kerrottiin, että kameravalvonnassa kuva sellien wc-istuimista on peitetty, joten vapautensa menettäneiden intymiteettisuoja säilyy. Poliisivankilan yleisissä tiloissa on kameravalvonta, joka kattaa käytävät, sisääntulon ja tulotarkastustilan. Tarkastajille kerrotun mukaan kameravalvonta on lisäksi vapautensa menettäneiden omaisuuden säilytyshuoneessa ja arvo-omaisuuden erittelemiseen/laskemiseen käytetyn tarkastustiskin päällä. Omaisuuden säilytyshuoneeseen ei myöskään pääse kuin henkilökunta.

Tarkastushavaintojen perusteella myös tapaamishuoneessa on valvontakamera. Kameravalvonnasta kerrotaan huoneen seinällä olevalla kyltillä sekä kameran alapuolella olevalla punaisella merkkivalolla. Kamera voidaan kytkeä päälle ja pois päältä poliisivankilan valvomosta käsin. Tarkastajille kerrottiin, että valvomattomissa tapaamisissa, kuten avustajatapaamisissa tapaamista ei seurata teknisellä välineellä katselemalla tai kuuntelemalla. Kameravalvontatallenteet säilyvät noin 60 päivää.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan vapautensa menettäneiden tapaamiset asiamiehensä kanssa tulisi voida lähtökohtaisesti järjestää ilman kameravalvontaa. Viime kädessä on kyse vapautensa menettäneiden oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja tehokkaaseen puolustautumiseen, jotka edellyttävät mahdollisuutta pitää asiamieheen luottamuksellisesti yhteyttä.

Laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että tapaaminen voidaan valvonnan edellytysten puuttuessaakin järjestää tilassa, jossa on kamera, jos asiamies ja vapautensa menettänyt voivat varmistautua, ettei kamera ole päällä. Tämän tulee oikeusasiamiehen mukaan olla selvästi havaittavissa ja tästä tulee myös ilmoittaa. Kamera voidaan esimerkiksi peittää.

Poliisivankilan selleissä on palohälyttimet. Ennakkohälytys tulee vartijoiden valvomoon, mikä mahdollistaa väriin hälytyksiin reagoimisen ilman, että paikalle tulee aina palokunta. Poliisivankilassa on myös sprinklerijärjestelmä.

2.10 Valittaminen ja muutoksenhaku

Poliisivankilassa tarkastushetkellä vangittuna ollut henkilö toi esiin, että hänelle ei ollut annettu pyynnöstä televisiota selliin. Henkilöllä ei ollut käsitystä mahdollisuudesta hakea muutosta päätökseen. Muutoksenhakuohje on kirjattu poliisivankilan järjestyssääntöön, mikä henkilöllä oli kirjallisena sellissään, mutta suullisesti siitä ei henkilön mukaan ollut hänelle kerrottu.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvuissa tarkoitettuja päätöksiä varten oli poliisivankilassa olemassa lomakkeet. Ei ollut kuitenkaan tiedossa, onko lomakkeita käytetty. Tarkastushavaintojen perusteella näytti joka tapauksessa siltä, että päätöksiä omaisuuden hallussapidosta on tehty, mutta ei ilmeisestikään ole annettu muutoksenhakuohjeistusta siten kuin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvun 2 §:ssä säädetään. Näytti ylipäänsä siltä, ettei valvontahenkilöstöllä vaikuttanut olevan selvää, kuinka omaisuuden haltuun antamista koskevassa päätöksenteossa tulisi menetellä.

Oikeusasiamies kiinnittää poliisilaitoksen huomiota siihen, että putkalain 4 luvun 7 §:n mukaan omaisuuden hallussapidosta päättää lähtökohtaisesti poliisimies tai vartija, pois lukien rahan hallussapito sekä lain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu rahan tai muiden maksuvälineiden toimittamisesta säilytystilan ulkopuolelle tai toiselle vapautensa menettäneelle, joista päättää säilytystilan esimies. Edellä mainitusta syystä valvontahenkilöstöllä tulisi olla tiedossa menettelytavat liittyen omaisuuden hallussapitoon ja siitä päättämisestä sekä oikaisuvaatimusmenettelystä.

Oikeusasiamiehen mukaan poliisilaitoksen tulisi huolehtia siitä, että valvontahenkilöstöä koulutetaan menettelytapoihin liittyen muutoksenhakuun (putkalaki 17 luku).

2.11 Erityisteemana resursointi

Oikeusasiamiehen kansliassa on valittu vuodelle 2021 muun muassa tarkastuksilla huomioitavaksi erityisteemaksi viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi.

Lähtökohtaisesti oikeusasiamiehen tehtävänä ei ole valvoa viranomaisten resurssien riittävyttä. Jos resurssitilanne kuitenkin johtaa perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen esimerkiksi siten, että viranomaiselle säädettyjen lakisääteisten velvoitteiden hoitaminen on vaikeutunut tai käynyt jopa mahdottomaksi, ei laillisuusvalvonnassa voida ohittaa resursointiin liittyviä kysymyksiä.

Tarkastuksella ei tullut ilmi sellaisia resursointiin liittyviä asioita, joihin oikeusasiamiehellä olisi ollut syytä puuttua. Saadun ilmoituksen mukaan vartijat eivät työskentele poliisivankilassa yksin.

3 TOIMENPITEET

Pöytäkirjaluonnos lähetettiin Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle ja poliisilaitokselle varattiin mahdollisuus antaa siihen kommentteja viimeistään 12.11.2021.

Poliisilaitos on pöytäkirjaluonnoksen perusteella ilmoittanut oikeusasiamiehelle kommentteistaan ja toimenpiteistään 10.11.2021 päivitettyllä kirjeellä.

Poliisilaitoksen ilmoituksen mukaan

- ratkaisua väliaikaisille sekä säilytysturvallisille säilytysratkaisuille (kohta 2.1) sekä pyykkien kuivaamispaikoille pohditaan poliisilaitoksella. Poliisilaitoksen mukaan Poliisihallitus vastaa säilytystilojen muutostöiden hyväksymismenettelystä, joten tältä osin myös Poliisihallitukselta pyydetään kantaa säilytysturvallisuuteen liittyville muutostöille.
- se on vuosittain käyttänyt sille osoitetun koulutuskiintiön vartijakurssille lähettämisen osalta (kohta 2.2). Poliisilaitoksen ilmoituksen mukaan Vantaan poliisivankilasta vartijakoulutuksen suorittaa kuluvan vuoden marraskuussa kaksi vartijaa.
- se käy lääkäripalvelujen tuottajan kanssa läpi perehdytystarpeen ja se tulee tarjoamaan poliisivankilan sopimuslääkärille koulutuksen poliisivankiloita koskevasta lainsäädännöstä ja poliisihallinnon annetuista määräyksistä ja ohjeista säilytystoimintaan liittyen (kohta 2.4.1).
- vartijahenkilöstöä on tarkastuksen jälkeen ohjeistettu ilmoittamaan tulotarkastuksen yhteydessä mahdollisuudesta käyttää omaa lääkäriä (kohta 2.4.3).
- terveydenhuoltoa koskevia suosituksia arvioidaan poliisilaitoksessa kokonaisuutena.

Terveystarkastusten systemaattinen ulottaminen kaikkiin yli vuorokauden säilössä oleviin tulisi poliisilaitoksen ilmoituksen mukaan vaatimaan terveydenhuoltoon liittyvien sopimusten tarkastelua ja kilpailutusta (kohta 2.4.3). Tarkkailu- ja eristämistarkkailuun liittyen poliisilaitos on korostanut terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoittamista (kohta 2.4.5).

- poliisivankilaa koskevaa lääkehoitosuunnitelman laatiminen on aloitettu (kohta 2.4.6).
- vuodevaatteiden vaihtamista puhtaisiin on korostettu tarkastuksen jälkeen ja tämän toteutumista on myös valvottu (kohta 2.5).
- poliisivankilassa on ollut tarkastushetkellä saatavilla vapautensa menettäneiden oikeudet ja velvollisuudet 21 eri kielellä (kohta 2.6). Vartijoita on ohjeistettu näistä ilmoittamaan vapautensa menettäneille. Lisäksi poliisivankilan järjestyssääntö on poliisilaitoksen mukaan kokonaisuudessaan saatavilla kotimaisten kielten lisäksi englannin kielellä.
- muutoksenhakuun (putkalain 17 luku) liittyvä asiakokonaisuus otetaan esille seuraavilla vartijoille järjestettävissä koulutustilaisuuksissa (kohta 2.10).

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen totesi tarkastushavaintojen ja edellä mainittujen poliisilaitoksen toimenpiteiden johdosta, ettei tarkastus anna hänelle aihetta enempiin toimenpiteisiin.

Tiedoksi:

Itä-Uudenmaan poliisilaitos

Poliisihallitus